

MAREK MARCZEWSKI

PIONIER ODNOWY DIAKONATU STAŁEGO
HANNES KRAMER (1929-2001)

Dnia 1 kwietnia 2001 r. w wypadku drogowym zginął, wraz ze swą żoną Eriką, diakon Hannes Kramer¹. Urodził się 5 września 1929 r. w Allgäu w Bawarii (Niemcy). Do czasu przejścia na emeryturę (1982 r.) był pracownikiem Deutsche Caritasverband (DCV) we Fryburgu Niemieckim. W 1947 r. odkrył w sobie powołanie do diakonatu, o którym czytamy w *Dziejach Apostolskich* (6, 1-6)². Później, już podczas studiów w Seminar für Wohlfahrtspfleger przy DCV, przekonanie o obraniu odpowiedniej drogi życia zostało wzmocnione świadectwem życia św. Franciszka, który przyjął tylko święcenia diakonatu³. Tak pozostało do końca życia.

W 1951 r. z grupą studiujących wraz z nim mężczyzn założył pierwszy krąg diakonacki, tzn. grupę osób spotykających się regularnie, by poddawać refleksji zagadnienia dotyczące historii i teologii diakonatu oraz miejsca i roli diakona we współczesnym Kościele rzymskokatolickim⁴. Później takie kręgi powstawać będą

¹ G. H ü s s l e r, E. M a i e r. *Ein Vorkämpfer für die Erneuerung des Diakonats*. „Konradsblatt” 85:2001 nr. 16 s. 9.

² M. M o r c h e. *Zur Erneuerung des Ständigen Diakonats. Ein Beitrag zur Geschichte unter besonderer Berücksichtigung der Arbeit des Internationalen Diakonatszentrums in seiner Verbindung zum Deutschen Caritasverband*. Freiburg im Br. 1996 s. 36-37, 216.

³ „Miało to miejsce w semestrze letnim (na wiosnę) 1951 r. na seminarium opieki społecznej Deutschen Caritasverband we Fryburgu, obecnej Katholische Fachhochschule für Sozialwesen und Religionspädagogik. Kierownik szkoły, dyrektor Hans Wollasch, omawiał podczas zajęć ówczesnego trzeciego semestru zagadnienia dotyczące etyki zawodowej. Jako znaczący przykład ideału zawodu opiekuna (*Fürsorgers*) (takie było wówczas określenie pracownika socjalnego), który pragnął pracować w Kościele i być chrześcijaninem, przedstawił postawę franciszkańską. Jeden ze słuchających pochwycił ten termin: «postawa franciszkańska». Spontanicznie doszło do jego świadomości to, co od dłuższego czasu tkwiło. Skoro powiedziano o bracie Franciszku z Asyżu, który winien stać się wzorem opiekuna społecznego, czyż nie należało jeszcze i tego powiedzieć, co w istocie wiemy, że pozostał przez całe swe życie diakonem? Czyż nie powinniśmy także my, jako pracownicy społeczni, starać się o diakonat, kiedy chcemy oddać się posłudze charytatywnej Kościoła, jak to miało miejsce w pierwotnym chrześcijaństwie i zostało to poświadczane w *Dziejach Apostolskich* 6, 1-7?” (H. K r a m e r. *25 Jahre Diakonatskreis und Diakonatsbewegung*. „Diaconia XP” 12:1977 H. 1/2 s. 7). Por. wspomnienia uczestnika tego seminarium i obecnego diakona: W. H o f f m a n n. *Die ersten Diakonatskreise und ihre Verbindungen*. „Diaconia XP” 24:1988 H. 3-4 s. 3-6.

⁴ H. K r a m e r. *Leben und Dienst der Diakone in den Diakonatskreisen. Was mir am*

w wielu miastach Niemiec i Europy. Wszędzie tam, gdzie pojawiać się będą powołania do podjęcia posługi diakona w Kościele, który odkrył jeden ze swoich podstawowych wymiarów – służebny⁵

Interesujące, że myśl o wznowieniu diakonatu stałego pojawiła się w kręgach niemieckiego Caritasu w latach trzydziestych ubiegłego stulecia (ks. Gustav von Mann)⁶ i właściwie dzięki tej organizacji i osób dla jej rozwoju znaczących myśl o odnowie diakonatu mogła znaleźć sprzyjające środowisko w przededniu zwołania Soboru Watykańskiego II⁷ Droga Hannesa Kramera do diakonatu była podobna, bo po zakończeniu II wojny światowej pracował jeszcze krótko jako leśnik⁸, a następnie podejmował rozmaite prace w instytucjach kościelnych, m.in. w augsburskim oddziale Caritasu; był bowiem przekonany, że w ten sposób najpełniej zrealizuje swe powołanie do diakonatu, które odkrył w sobie w 1947 r. Dzięki życzliwej pomocy jezuitów, m.in. o. Karla Rahnera, w 1950 r. podjął studia socjalne (Seminar für Wohlfahrtspfleger) organizowane przy Deutsche Caritasverband we Fryburgu im Breisgau.

Diakonatskreis wichtig ist. „Diaconia XP” 15:1980 H. 3 s. 2-5.

⁵ Tego typu krąg diakonacki istnieje w Polsce. Powstał na początku lat osiemdziesiątych w Suwałkach i istniał do 1993 r. (A. M i c h n i e w i c z. *Starania o wprowadzenie diakonatu stałego w Polsce po Vaticanum II*. W: M. M a r c z e w s k i. *Diakonat*. Lublin 2000 s. 197-205; M. K r u p i ń s k i, M. M a r c z e w s k i. *Z doświadczeń „Kręgu diakonackiego” w Suwałkach*. W: *Diakon stały w Kościele współczesnym*. Red. M. Marczewski. Suwałki 1991 s. 79-91; M. M a r c z e w s k i. *Il circolo diaconale di Suwalki*. „Il diaconato in Italia” 1988 nr 72/73 s. 97-104). Później (w 1996 r.) powstał krąg lubelski, który istnieje i działa po dzień (M i c h n i e w i c z, jw. s. 205-209).

⁶ G. von M a n n. *Das Caritasdiakonat und seine Erneuerung*. „Caritas” 39:1934 s. 202-206, 236-240. Por. M. M a r c z e w s k i. *Odnowa diakonatu stałego w Kościele rzymskokatolickim*. RTK 27:1980 z. 6 s. 83-93; M o r c h e, jw. s. 15-21.

⁷ Wówczas w kręgach Caritas Internationales (CI; ks. prałat Jean Rodhain, ks. prałat Carlo Bayer), jak i DCV istniało i było rozwijane przekonanie o ścisłym związku posługi charytatywnej i rozwijającej się idei odnowy diakonatu stałego w Kościele rzymskokatolickim oraz pragnienie przyczynienia się do wprowadzenia diakonatu stałego w życie Kościoła. Służyły temu m.in. zorganizowanie przez CI konferencji w Rayaumont pod Paryżem (14-16 III 1959), spotkania w ramach Kongresu Eucharystycznego w Monachium (3 VIII 1960) oraz inicjatywy związane z soborem przygotowywanym przez papieża Jana XXIII. Gremium kręgów diakonackich, których centrum skupiało się wokół osoby ks. prałata Rodhaina, przygotowało dokument *Und sie legten ihnen unter Gebet die Hände auf Erwägungen der Gemeinschaft des Diakonatskreises zur Frage der Erneuerung des Diakonates* (Freiburg im Br. 1961), w którym diakonat zyskał zakorzenienie w trzech podstawowych funkcjach Kościoła, poprzez które urzeczywistnia się w świecie współczesnym: przepowiadanie słowa (katechezę), liturgię i caritas. Został on wraz z pomnikowym dziełem *Diaconia in Christo* (Hrsg. K. Rahner, H. Vorgrimler. Freiburg–Basel–Wien 1962) rozesłany do wszystkich Ojców mającego się rozpocząć Soboru Watykańskiego II.

⁸ W obawie przed aresztowaniem, ze względu na jego kontakty podczas uczęszczania do szkoły średniej z Bund Neudeuschland i osobami przygotowującymi powstanie, w 1945 r. musiał się ukrywać. Pracował wówczas jako praktykant w leśnictwie (M o r c h e, jw. s. 36-37).

Po ukończeniu studiów w 1954 r. podjął pracę w Landescaritasverband Bayern w Monachium. Tu także założył krąg diakonacki, który nawiązał kontakty z o. Karlem Rahnerem, ks. Michaelem Schmausem, ks. Heinzem Flecksteinem (Würzburg) oraz świeckim propagatorem odnowy diakonatu, sędzią sądu krajowego w Fuldzie – Josefem Hornefem. Karl Rahner, który swymi publikacjami, jak i pracą teologa soborowego znacząco przyczynił się do odnowy diakonatu⁹, opublikował wówczas swój pierwszy tekst poświęcony teologii odnowy diakonatu¹⁰

W 1959 r. Kramer powrócił do Freiburga im Breisgau, gdzie podjął pracę jako asystent sekretarza generalnego DCV, ks. prałata G. Hüsslera. W strukturach tej organizacji pozostał do czasu przejścia na emeryturę w 1982 r.

Okres fryburski w życiu Hannesa¹¹ odznaczył się intensywną pracą, skoncentrowaną wokół wprowadzenia diakonatu stałego na forum mającego się odbyć Soboru Watykańskiego II (1962-1965). Kiedy diakonat został wprowadzony przez to gremium (KK 29; DB 15; DKW 17; DM 15; KL 35, 4; KO 25) i umocniony przez wykonawcze dokumenty prawodawstwa posoborowego (wymieńmy tylko najważniejsze – motu proprio Pawła VI *Sacrum diaconatus ordinem* oraz *Ad pascendum*) aż po najnowsze, opublikowane przez Kongregację Edukacji Katolickiej (*Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych*) i Kongregację ds. Duchowieństwa (*Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych*), zostało utworzone dla jego potrzeb, za wiedzą i wsparciem papieża Pawła VI, najpierw Międzynarodowe Centrum Informacji ds. Diakonatu (Internationales Informationszentrum für Fragen des Diakonates) we Fryburgu Niemieckim z siedzibą w DCV, które 26 października 1969 r. przekształciło się w Międzynarodowe Centrum ds. Diakonatu (Internationale Diakonatszentrum – IDZ). Tak w pierwszym, jak w drugim gremium Kramer pełnił funkcję sekretarza (do 1971 r.)¹²

Dnia 3 października 1970 r. Kramer wraz z ośmioma kandydatami otrzymał święcenia diakonatu z rąk abpa Hermanna Schäufole. W dekrete nadania urzędu diakona arcybiskup wyznaczył mu parafię pw. Trójcy Świętej jako miejsce spełniania posługi

⁹ Por. M. M a r c z e w s k i. *Karl Rahner o diakonacie stałym*. RTK 46:1999 z. 6 s. 351-365.

¹⁰ *Dogmatische Vorbemerkungen für eine richtige Fragestellung über die Wiedererneuerung des Diakonats*. W: *Theologie in Geschichte und Gegenwart*. Hrsg. J. Auer, H. Volk. München 1957 s. 135-144.

¹¹ Pozwalam sobie na wprowadzenie takiej formy, bo był moim przyjacielem od lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia. Podczas mojej ostatniej podróży związanej z udziałem w międzynarodowym spotkaniu diakonów stałych w Salzburgu (Internationale Studienkonferenz vom 29. März bis 1. April 2001 in Salzburg / Österreich zum Thema: Diakonische Gemeindeentwicklung zu Aufgaben und zur Rolle Ständiger Diakone) miałem spotkać się z nim we Fryburgu 6 kwietnia 2001 r.

¹² Obecnie stowarzyszenie to nosi nazwę Internationales Diakonatszentrum zum Studium und zur Förderung des Diakonates i ma swą siedzibę w Rottenburgu am Neckar (Postfach 9; D-72101 Rottenburg am Neckar; tel.: 07472/169-440), a jego władze są wybierane co pięć lat podczas specjalnie organizowanych w tym celu międzynarodowych zjazdów diakonów stałych.

diakońskiej przy równoczesnym zachowaniu dotychczasowego stanowiska w DCV oraz kierownictwa sekretariatem Międzynarodowego Centrum ds. Diakonu¹³

Dokonując teologicznej refleksji nad wprowadzeniem diakonatu stałego w Kościele współczesnym, stał na stanowisku, że należy ją rozwijać, biorąc za podstawę całość Nowego Testamentu, a nie tylko te miejsca, w których jest mowa o diakonach (Flp 1, 1; Tym 3, 8-15; Dz 6, 1-12). Biblijna teologia diakonatu ukazuje bowiem Jezusa jako diakona. Nie chciał On, by Mu usługiwano, a swe życie pojmował jako służbę i oddał je za wszystkich ludzi (Mt 20, 28; Mk 10, 45). Do takiej służby powołał swoich uczniów, a więc cały Kościół. W tym też kierunku poszedł Sobór Watykański II, który w zasadniczym dla diakonatu dokumencie podkreślił, że diakon powołany jest nie do „pełnienia funkcji kapłańskich”, lecz do wykonywania „urzędu służebnego” – do diakonii. W związku z tym diakon stały, który ma udział w urzędzie kościelnym, ponosi odpowiedzialność związaną ze sprawowaniem tego urzędu, która polega nie tylko na utrzymaniu jedności parafii, na tym, by się ona zbierała w celu słuchania słowa Bożego i sprawowania Eucharystii, lecz także za założenia i konsekwencje wynikające ze wspólnoty, to jest za braterską służbę wyływającą z chrześcijańskiej miłości, która stanowi punkt wyjścia dla działalności diakona. Jego zadanie polega zatem – w ujęciu Kramera – na kształtowaniu żywych, solidarnych wspólnot w Kościele i społeczeństwie, przejawianiu troski o tych, którym miłość Jezusa potrzebna jest najbardziej, czyli o ludzi lekceważonych, zajmujących niską pozycję społeczną, zrozpaczonych i upośledzonych, ubogich i zaniechanych przez parafię, wegetujących na marginesie społeczeństwa i Kościoła. Bezinteresownie służąc tym ludziom oraz prowadząc wśród nich pracę, należy dążyć do wyrwania ich z izolacji, do odnalezienia swego miejsca w świeckiej i chrześcijańskiej społeczności. Diakon winien opiekować się tymi ludźmi i nie dopuszczać, by służba chrześcijańskiej miłości była w parafii zaniechywana. Wykonywanie tych zadań nie może się sprowadzać jedynie do osobistego wkładu i zaangażowania diakona. Powinien bowiem pobudzać do diakońskiej służby także innych członków parafii i dbać o to, aby wszyscy chcieli i umieli ją pełnić¹⁴ Takie ujęcie miejsca i roli diakona w kontekście współczesnego Kościoła i społeczeństwa jest zarazem odpowiedzią na zarzut, który tak bardzo obciąża dzisiejszy Kościół, a mianowicie że służby Kościoła przechodzą częstokroć do porządku dziennego nad istotnymi potrzebami i trudnościami człowieka i społeczeństwa¹⁵ Kramer, prócz przekonania o potrzebie wznowienia tej posługi w Kościele rzymskokatolickim i skoncentrowania teologii diakonatu na diakonii jako *proprium* diakonatu i charyzmacie diakona stałego¹⁶, był świadom kryzysu, którego doświadcza diakonat stały kilkadziesiąt lat po jego wprowadzeniu. Zwrócił uwagę na kilka przyczyn tej sytuacji: brak alternatywy wobec malejącej liczby powołań, co sprawia, że tak u kandydatów do diakonatu, jak odpo-

¹³ ADCV 058. 6 058.1, Fasz. 1 – cyt. za: M o r c h e, jw. s. 86.

¹⁴ H. K r a m e r. *Diakonat stały a odnowa diakonii*. „Novum” 1979 nr 4-5 s. 128-145.

¹⁵ K. R a h n e r, H. V o r g r i m l e r, H. K r a m e r. *Zur Erneuerung des Diakonats in Deutschland*. SdZ 180:1967 s. 145-153.

¹⁶ H. K r a m e r. *Nowy typ diakona*. NOK 110-120.

wiedzialnych za ich kształcenie daje się zauważyć nie ujawnioną tendencję do traktowania diakonatu jako „urzędu zastępczego”; brak przekonującej praktyki charytatywnej pomocy bliźnim, co stoi w wyraźnej dysproporcji wobec ustawicznego podkreślania znaczenia miłości bliźniego dla budowania i rozwoju Kościoła; brak oddziaływania misyjnego wobec grup marginesu i mniejszości, co charakteryzuje Kościół brakiem ducha misyjnego wobec sekularyzującego i poganiejącego świata; brak ze strony samych diakonów profilowania posługi¹⁷

---

¹⁷ *Der ständige Diakonat und pastorale Dienste.* „Pastoraltheologische Informationen” 6:1978 s. 96-99.